

Az alföldi népzene kutatás feladatai

Napjainkban a népzenei kutatómunka új fejezete kezdődött: a részletkérdések vizsgálatának korszaka. Ez a forduló, mely — nagyjából — az eddigi elmélet és gyakorlat átalakulását jelentette, nyilván nem máról-holnapra, hanem hosszú ideig tartó előkészítési idő, a problémák tisztázása és a tennivalók meghatározása után következett be. Ma már világosan láthatók ennek a változásnak alakulásai és eredményei, de korábban az új elgondolásokat, új módszereket követelő teória összekészálta a problémákat, megbontotta az elmélet egységét és a gyakorlattal való összhangját is. Egyrészt nemcsak az érdeklődő laikusok, de a szakemberek körében is egyre jobban elterjedt és erősödött az a hiedelem, hogy az ezután történő gyűjtéseket szükségtelen az eddigi vagy még nagyobb intenzitással folytatni, mert nem nagyon valószínű újabb adatok felfedezése, nem várható a népdalanyag gyarapodása. Másrészt, ezzel szemben, az újabb, fiatalabb kutatók — Vargyas Lajos, Járdányi Pál — szinte hihetetlen magasra emelték a gyűjtési eredményeket: egy-egy faluban 1000—1200 dallamot is lejegyeztek.

A kétféle elgondolás eltérésének okozója a népzenéről (népi kultúra) vallott felfogás, illetőleg az abból következő tudósi magatartás különbözősége. Ha népzeneinkből csak a magasabb esztétikai formákban jelentkező alakulások kutatása szükséges és érdemes, akkor a mai állapotok időbeli elhagyásával arányosan csökken a gyűjtés jelentősége is; nyilvánvalóan azért, mert falvainkban egyre kevesebb esztétikai értékű adat lesz majd található. Sőt egyszer oda is eljutunk, hogy a népi eredetű anyag teljes pusztulását kell majd észlelnünk; az pedig — adatok hiányában — a gyűjtés szükségtelenségét jelentené, tehát a népzene-tudomány, hosszabb-rövidebb idő elmúltával, fölöslegessé tenné önmagát. Ebből a zsákutcából — elhagyva az esztétikai előítélet gátló ballasztját, ma már tudománytalan szempontjait — van kivezető út, koncepcióink, magatartásunk átformálásával és Marót Károly elgondolásához való igazításával. „A „n.p“-nek — mondja Marót — ahogy mindig volt és életlenül kell lennie — ma is éppúgy van s mindig lesz költészete, művészete, stb.; ez azonban természetesen nem okvetlenül lesz azonos formájú a tegnappal, ahogy a „nép“ is nyilván másult és lehet, a megnyilatkozás formái joggal nem fognak (nekünk) olyan rokonszenveseknek, etikai vagy esztétikai értékeknek tűnni, mint az előzőek voltak.“ Ebből az következik, hogy *a korszerűen értelmezett népzene-tudományi eljárás nem esztétikai értékeléssel választja ki a vizsgálandó adatokat, hanem a mai népzene-tudományt kutatva, formáit, változásait állandóan figyelve és rögzítve, arról megbízható, tudományosan elfogadható, de főképpen teljes képet ad.* Vagyis nem értékeli, dal és dal között e tekintetben — legalább is a lejegyzés idejekor, — nem tesz különbséget, de minden hallott nótát a lehető legteljesebb és legpontosabb lejegyzésben gyűjt össze.

Lényegében ezt fejtegeti Péter László is, „A népkultúra jövője“ c. kitérő — fájdalom: kéziratban lévő — könyvében, rámu-

tatva azokra az alakulásokra, melyek a népkultúra mai állapotából a polgárosodás és a társadalmi felszabadulás ütemével párhuzamosan előrelátható külső hatásokra létrejöhetnek. Az e hatásokra kiformalódott, tágabban értelmezhető „népkultúra” — amelyet Péter László Marót „közköltészet” szavának analógiájára „közkultúrá”-nak nevez és amely szerinte művelődéspolitikánktól függően munkáskultúra (proletkultus) —, nemzetközi selejt kultúra (művelődéspolitikai hatásoktól mentes, spontán alakulás) — vagy pedig népkultúra (folklorisztikus) jellegűvé lehet — éppen úgy vizsgálendő a modern magyar néprajztudomány által, mint a szűkebben értelmezett népkultúra. Éppen az lesz a vizsgálendő, hogy a népkultúra alakulásvonalai a régi stílushagyománynak ízlése mentén, vagy attól függetlenül fejlődnek-e? Népzenei vonatkozásban ez azt jelentheti, hogy a műzene hatása hoz-e létre a régiekhez láncszerűen kapcsolódó újabb stílust, vagy pedig a ma tágabban értelmezett népzenejére éppen az lesz a legjellemzőbb, hogy kaotikus, semmi egységes vonást nem tartalmazó lesz. *„Közkultúrájának jegye éppen az, hogy teljesen heterogén, egymással összefüggésbe jutni nem tudó elemek keverednek benne zürzavarosan, szervetlenül”.* Éppen ezért a modern magyar folklorisztikának egyaránt föladata, hogy *„ma fényképezze a még föltulálható parasztkultúrát, holnap figyelje a közkultúrává változás különféle módjait és törvényszerűségeit, holnapután vizsgálja a kifejlődött közkultúrát és konstatalja a parasztkultúra teljes pusztulását.”*

Mindezekből nyilvánvaló, hogy a gyűjtés fontossága napjainkban sem csökkent, sőt — ha lehet — emelkedett. Az bizonyos, hogy területileg lényegesen megnagyobbodott, kitérült: az új törekvések u. i. amilyen jelentősnek tartják a népi anyag gyűjtését, legalább ugyanolyan fontosnak gondolják a műdalokkal való foglalkozást is. Jellemző, hogy Tálas István is korszerű feladatnak jelöli ki a műdalgyűjtést — s még jellemzőbb, hogy azok nem egy esetben átvették a népdalok funkcióját — bár kétségtelenül alacsonyabb esztétikai értékeket képviselnek. Ez a minden áron teljességre való igyekezés, és a tudományos szempontok domináló jellegének hangsúlyozása az esztétikai, a művelődési kérdések mellett, azonban nem más, mint Bartók törvényének — „... mindenütt mindent le kell jegyezni, tekintet nélkül arra, meg van-e már vagy nincs meg, tetszik-e vagy sem” — érvényesítése.

Már ez, magában, igazolná a további gyűjtést. De még más szempont is adódik. Nevezetesen: nem lehetetlen újabb, eddig ismeretlen adatok fölfedezése sem. Lajtha László Kodály-Emlékkönyvben megjelent tanulmánya, mely az újra megtalált magyar népdaltípust, a nagy 16-ost — 1940. évi gyűjtéséből! — mutatja be, éppen ezt bizonyítja. Újat pedig gyűjtés nélkül természetesen nem találhatunk.

Más természetű probléma a szövegvizsgálat kérdése. A népzene-tudomány — éppen amióta tudományos jellegűvé vált — lát-szatra kezdett kevesebbet törődni a szöveggel, a szövegjegyzés pontosságával, méginkább a szövegek könyvtári vizsgálatával. Ez

az eljárás, a népdal egyik alkotóeleme iránti közömbösség, a múlt század elgondolásaira emlékeztetett, persze, azzal a különbséggel, hogy a szöveg helyett a zene került az érdeklődés középpontjába. Valójában azonban ezt az aránytalan vizsgált eltolódást a feladatok megnagyobbodása okozta: Bartók és Kodály eredményeinek felmérése után u. i. mindinkább nyilvánvalóbbá lett, hogy a szöveg és a zene együttes vizsgálatára egy személy alkalmatlan. A századbeli szövegkutatás viszont egyoldalú érdeklődés volt, míg a mai intenzív zene-elemzés a feladatok szétválasztásából született: szó sincs arról, hogy a szövegek kutatásából nem tudna a néprajz hasznos tanulságokat meríteni. Ezért minden gyűjtőtől el lehet és el kell várni, hogy a szövegek pontos lejegyzését is — már amennyire az lehetséges — elvégezze. Az adatszolgáltatók dialektusa u. i. — különösen kispolgári vidékeken — a városi és a népi nyelv között ingadozó, ugyanannak a dalszövegnek ismétlésekor a kiejtésbeli sajátosságok annyira módosulnak, hogy pontos lejegyzésük nem egy esetben lehetetlen. Még ha sikerül — gyorsírással — az is csak a kiejtésbeli változatok egyikét, a pillanatnyi helyzetet mutatja be és az esetleges ismétléskor újra megváltozik. Ilyen esetekben tehát többé-kevésbé indokolt a gyűjtött anyag irodalmi nyelven való közlése. Ehhez azt kell még hozzátenni, hogy azokon a területeken, ahol a népzene még virágzó életet él, ott a szöveg pontos lejegyzése nem okoz különösebb nehézséget, mert ott a dialektus éneklés közben ösztönösebb.

* * *

Az alföldi népzene-kutatás feladatai két csoportba oszthatók: 1. általános érvényű, minden dialektus területre vonatkozó (pl. az egyes falvak zenei életének megrajzolása), és 2. jellegzetesen alföldi (pl. a Kálmány gyűjtötte szövegek dallamának lejegyzése) teendőkre. Az utóbbiak ismét kétfelék: *a)* kiegészítő, és *b)* teljes feladatok. A kiegészítő teendők azok, melyeknek egyrészt a kutatók már elvégezték, tehát munkájukat csak ki kell egészíteni (pl. a már lejegyzett dalok fonográfra vétele); a teljes feladatokkal pedig most állanak először szembe az alföldi népzene-kutatók (pl. az alföldi szerbek népzenejének gyűjtése).

* * *

A népzene-tudomány korszerű feladatainak gyökerét Seprődi János munkáiban találhatjuk meg először. Ő már az 1900-as években ma is érvényes új módszerek és új teendők megvalósításának szükségességét hirdette. Elgondolásait Kodály és Ortutay fejlesztették korszerűvé, s így alakult ki a magyar népzene-tudomány két legfontosabb mai feladata, a zenei életnek és az egyéniség hagyományátalakító szerepének vizsgálata. Ezek a feladatok természetesen Seprődinél még csak csírájukban jelentkeznek, de kétségtelenül ő ismerte föl először pl. az extenzív gyűjtéssel szemben, az intenzív irányú gyűjtés nagy előnyeit, s nem is restelt egy életet áldozni egyetlen erdélyi falu zenéjének vizsgálatára. Kodály erre vonatkozó klasszikus fogalmazásának — „...a legtanulságosabb volna egy-egy község teljes dallamtérképét, zenei életének minden

részletre kiterjedő leírását, szóval zenei monográfiáját elkészíteni...“ — lényegében Seprődi eredményei vetették meg az alapját. Ugyancsak ő vette észre, amint az egy elejtett megjegyzéséből kiűnik, az egyéniség dalformáló erejét is. Erről a kérdésről így ír Ortutay: „...meg kell kívánnunk, hogy a gyűjtő minden jó énekestől, mesélőtől annak teljes anyagát gyűjtse össze. Csak az ilyen teljes egyéni gyűjtemények alapján lesz majd módunkban állást foglalni a népi teremtés ma még annyira homályos kérdéseiben, csak így különíthetjük el, hogy mi az egyéni s mi a hagyományozott — közös népi alkotásunkban.“ Elsősorban persze, a következetesen jelentkező egyéni változatjelek és a belőlük vonható következtetések a jelentősek. Ilyen tanulmányunk azonban, mely ennek a kérdésnek vizsgálatával foglalkozna — a népzene területén — még nincs, hiányzik a megoldás kísérlete, s természetesen hiányoznak az eredmények és a tanulságok is. De zenei monografánk már van, elsősorban Vargyas kitűnő munkája: „A falu zenei élete“.

A zenei életet bemutató művek elkészítésének első részlete a kutatásra kiválasztott terület teljes dallamanyagának megismerése, összegyűjtése. Ez a munka nyilván nem más, mint egyének dalkincsének lejegyzése, mégpedig — a teljesség és a valóság érdekében — függetlenül azok származásától, eredetétől. A falvakba eljutott „magyar nóták“, operett és jazz termékek tehát éppen olyan figyelmet érdemelnek, mint a népi eredetű dalok. Hasonlóképpen nagyjelentőségű a minden részletre, árnyalatra kiterjedő, a legmodernebb tudományos kívánalmaknak megfelelő lejegyzésre való törekvés is. A gyűjőnek arra kell gondolnia, hogy gyűjtését évek, évtizedek múlva is használni akarják, akkor is, amikor a kutatás szempontja mások lesznek és megváltoznak a lejegyzést vezérlő elgondolások is. Éppen ezért a gyűjtésnek hitelesnek kell lennie, ragaszkodnia kell a paraszti népdalelőadás jellegzetességeihez és hűen kell azt bemutatnia.

Ennek a munkának befejeztével a zenei élet vizsgálata következik, azaz annak kutatása, hogyan és mi történik a népdallal. A hagyományátadás formái legszenbetűnőbben felelnek erre kérdésre. A da'olási alkalmak — melyek dalátadási, dal anulási alkalmak is — a különféle mulatságok, a lakodalom, a bál, stb.; a közelebbi-távolabbi vidékekkel való érintkezés, a ka'oniáskodás, a vásárok, stb.; és a mindennapi munka, stb. nemcsak a dal terjedésének útját mutatják, hanem azt is, hogy miképpen adományozódik át nemzedékről-nemzedékre a dalhagyomány. Ennek megfigyelése — az eredetkutatás — a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kutatónak minden lejegyzett dalról meg kell tudni az adatszolgáltatótól, hol, mikor, ki'ól, honnan tanulta: szokta-e énekelni, ha igen, hol, mikor; kapcsolódik-e — esetleg: kapcsolódott-e — alkalomhoz, ünnephez, mulatsághoz, vagy mindig lehet és lehetett énekelnie, stb. Folyatólag azt is meg kell tudni, hogy mennyire értékel a nép a zenét, megbecsüli-e a jó dalost, áldoz-e valamit az énekért, igyekszik-e minél több dalt megtanulni stb. Persze, ezek a kérdések

az erre vonatkozó problémaanyagnak csak részei. Azt azonban már mutatják, hogy főképpen a népi zene funkciója vizsgálendő — melynek helyes megállapításához az osztatlan parasztlelet megjelenítése szükséges —, azaz annak kiderítése fontos, *milyen szerepet játszik a zene a közösség életében*. De a lehető legteljesebben összegyűjtött és a lehető legpontosabban lejegyzett anyag, valamint a funkció megállapítás még nem a végső eredményt jelenti, mert csak a mai zenei élet sajátosságait mutatja be. A korszerűség viszont megköveteli a kutatótól, hogy figyelmét a jelen mellett a múlt és az előrelátható jövő zene életére is kiterjessze. Erre vonatkozólag két, lényegében egyező, példát mondok el. Minden gyűjtő észrevette: azokon a dalokon kívül, melyek élnek a nép ajkán, azaz használják őket, olyan dalok is vannak, melyeket ismernek ugyan, de már nem, vagy egyre ritkábban használnak. Ezeknek szerepe — az adatszolgáltatók felelevenítésében — nyilván a *múlt* zenei életére lesz jellemző. Az is köztudomású, hogy a ma elterjedt „népi hangszerek” sok helyen nem azonosak a régiekkel, de azért nem egy helyen ismerik és használják is tudják ezeket a gyakorlatból kivészett hangszereket. Sőt a régi zenei életben betöltött szerepükről is használható adatokat kuthatunk fel, melyek szintén a múltat mutathatják be. Mindezeknek, tehát a teljes és pontosan lejegyzett anyagnak és a múlt, jelen, jövő (előrelátható) zenei életének szintézise adhatja csak meg a modern követelményeknek megfelelő eredményt, a teljes analízis diakronikus kiterjesztését.

Azt már láttuk, hogy a modern népzene-tudománynak az egyéniségkutatás is nagyjelentőségű feledata. Ezt az irányzatot az orosz folkloristák — elsősorban P. Rybnikov — indították meg, majd a finnek, később pedig az egész világ átvette tőlük. Nálunk először — tudjuk — Seprődi ismerte fel nagy jelentőségét, teljes és módszeres kifejtését azonban Ortutay adta a „Fedcs Mihály meséi” c. gyűjtemény bevezető tanulmányában. Az elgondolás alapja és kiinduló pontja a minden bizonnyal személyi jellegű variálódás. Hiányzik u. i. a felsmerése annak, hogy a változtató készség rögtönzészzerű, akárcsak a nagy művészeknél, vagyis az előadásbeli eltérések nagyon is jellemzőek — mondja Bartók „A magyar népdal” IV. lapján. — Azt már viszont Dincsér Oszkár mondja ki, hogy „olyan vizsgálatokat, melyek a személyi variáló ösztön lehetőségét elemezték volna, ... ilyen vizsgálatokat még nem végeztünk”. Az esetleg ilyen irányban is meginduló kutatás vezérlő elgondolásai lényegében ugyanazok, mint a zenei élet tanulmányozásáé, azzal a különbséggel, ami az egyéni adatok mennyiségében az egy személlyel való intenzív foglalkozás következményeként jelentkeznek. Többet lehet foglalkozni az énekes zenei képességeivel, dalkészletével, életrajzával stb.

Magától értetődik: ezeket a kívánt eredményeket egy terület hosszabb ideig, hónapokig tartó átvizsgálásával érhetjük csak el. A vándorgyűjtő típusa divatját múlta, elavult, mukájának csak addig volt értelme, amíg egy helyen sok adatot találhattak, és amíg még nem születtek az új, a teljesség igényével fellépő kutatási irányok. Érezhető ezeknek egyik fontos problémájuk: hogyan lehet egy éne

kes teljes dallamkincsét megismerni? Szerintem legcélravezetőbb, ha az énekes maga írja össze az általa tudott dalokat. Így bizonyosan sokáig készül majd a „gyűjtemény“, de minden valószínűség szerint megfelelő lesz. A módszert — ha nem is ilyen céltudatosan — Vargyas is használta Aj-ban, nem kevés eredménnyel. Az összegyűjtött anyag teljes egészében való publikálása azonban nem mindig szükséges. Ebben a kérdésben a kiadandó munka jellege dönt, a „minden“ összegyűjtése — elsősorban a problémák közötti biztos mozgáshoz és a tisztánlátás elősegítéséhez szükséges. A falu zenei életének vizsgálata pl. a falu dalkincsének ismerete nélkül képtelenség, és a munkálkodás eredménytelen fáradság is lenne. Az is nyilvánvaló, hogy a fonográfra nem kell minden dalt felvenni, bár kétségtelenül az lenne a legjobb. A fonográfhenger drágasága azonban megakadályozza ezt. De azt tudnunk kell, hogy nemcsak a régi stílus dalainak, hanem az új stílusú nótáknak is fontos a fonográfra vétele. Ahogyan Lajtha mondja: „Néprajzi és népművészeti szempontból az új dallamok fonográfikus gyűjtésére, a tudományos vizsgálatra éppúgy érdemesek mint a régiek“. Sőt, szerintem, nem egy, fontos és jellemző zenei adatot tartalmazó műdalra is érvényes ez a megállapítás. Persze, ezeken felül ezerféle más probléma is adódik még, melyeknek kiértékelése, tanulságaik rögzítése és későbbi felhasználásuk elengedhetetlenül szükséges. A fontos csak az, hogy a kutató gyűjtés közben ne nagyon igyekezzék értékelni, ne szelektáljon lát-szatra (akkor) kevésbé fontos adatokat, hanem figyeljen és a lehető legaprólékosabban jegyezzen, az értékelést pedig hagyja máskorra. Azt az íróasztal mellett, már bizonyos távlatból egyenként mérlegelve a problémákat, lehet a legmegbízhatóbb eredménnyel elvégezni. A publikálni kívánt dallamanyaggal kapcsolatban pedig azt mondhatom, hogy ki kell tágítani az egyes dalok zenei — analíziszeit. Olyan dallammutató táblázatokot kell készíteni, melyeken az első, második, harmadik kadencia, a szótagszám, az ambitus — ezen belül az egyes sorok hangterjedelme — a dallamsor, a hangnem és a dalok stílusa és, esetleg, az alcsoportszámuk is feltüntethető. Tanácsos a táblázathoz még egy rubrikát is illeszteni, melybe a dallam fontos, de a táblázat más részében nem jelölhető jellegzetességeit írjuk: kivételes, felütnő ritmusalakulások, váltó- és átmenőhangok stb.

A további elvégzendő munkát Kodály „A magyar népzene“ c. művének bevezető soraiban ismerteti. Ezek közül való az a feladat is, melynek célja a népdal függőleges irányú elterjedtségéből fakadó problémák kutatása. „Régi feljegyzések helyi és személyi adatai alapján — mondja Kodály — újra felkereshetők az énekesek. Nagyérdekű megfigyelésekre számíthatunk: évek, évtizedek múlva változott-e a dalok előadása“. Az Alföldön felkereshető pl. Ókrös Roza vésztoi lakos, aki 1918-ban — 18 éves korában — értékes adatokat és gazdag anyagot szolgáltatott Bartóknak. Ma azt kellene vizsgálni, hogyan alakultak át előadásában a Bartók feljegyzésből már ismert dalok. De az öregek és a fiatalok sem énekelnek minden nótát szükségképpen egyezően, a különbségek nagyon is figyelemreméltók. Erre nagyszalontai gyűjtéséből Kodály közöl szép példát. Ugyan-

csak e feladatkörhöz tartozik a mostanában megindult migrációval kapcsolatos népzenei kérdések kutatása is. A belső vándorlás u. i. időben lezajló társadalmi, táji, stb. változások eredménye. Megállapítandó tehát, milyen átformálódást jelent ez a népzeneben, továbbá, milyen szerepe van ebben a társadalmi, táji, stb. változások mellett a migráció kezdetétől az átalakulás kezdetéig eltelt időnek, stb. A feladat nagy. Megvalósítása hosszú időt — Ortutay szerint kb. 10 évet — vesz igénybe.

Nem kevésbé fontos az egyházi népének életének vizsgálata sem. Jelenős munkálatok ebben az irányban még alig történtek, pedig a világi népzene kutatása is hasznos tanulságokat nyerhetne — az átvételek, kapcsolatok kiderítésében — az eredményekből. Szabolcsi Bence szavaival: „az egyházi és világi zene kapcsolata természetesen is, ha meggondoljuk, hogy ez is, az is a népé“; tanulmányozása tehát mindenképpen indokolt. Az azután persze, egészen természetes, hogy a legegyszerűbb és a legtanulságosabb, ha a zenei élet vizsgálatával együtt, és nagyjából annak módszerei alapján kutatjuk az egyházi népének életét.

A tánc kutatás is, egészen a legutóbbi időkig, mostohán kezelt területe volt néprajztudományunknak. Éppen ezért a magyar tánc alakulásának menete ismeretlen és kutatásának alig van múltja. Újabban felismerték tanulmányozásának nagy jelentőségét. A tudományos értékű kutatást Gönyei (Ébner) Sándor kezdte meg, éppen az Alföldön, a „tiszapolgári csapolás“ lejegyzésével. További feladat lehetne a halasi „egyes-verbunk“, a gyermekjátékokban továbbélő „ösi körtánc“ stb. alakulásának, formálódásának tanulmányozása. De a vizsgálódásokhoz — a tánc zene nélkül elképzelhetetlen — a zenészek munkája feltétlenül szükséges, tehát a tánc kutatás népzene tudományi feladatnak is számítható.

A népi hangszerek hangterjedelmének, kezelési módjának stb. vizsgálata a tárgvi néprajz feladata. Ezt a munkát azonban legmegfelelőbbben a népzene kutatók tudják elvégezni. Ma már nagy eredményeket ezen a területen sem igen tudunk felmutatni: a nép alig játszik a magakészítette hangszereken. De, amit lehet, azt még meg kell menteni, kívánatos ebben az irányban is tovább munkálkodni.

* * *

Lássuk most már a jellegzetes alföldi feladatokat, először is azokat, melyeket kiegészítő teendőknek neveztem. Szeghy Endre „Amit elvégeztünk, s ami még hátra van“ c. tanulmányából tudjuk, hogy több ilyen feladat van. Először: fonográfra kell venni azokat a fontos adatokat tartalmazó, már összegyűjtött alföldi dalokat, melyeknek értéke megkívánja a pontos lejegyzést. Fontos még a Kálmány által gyűjtött szövegek dallamának felkutatása és a szövegek esetleges változásainak tanulmányozása is.

Népzenei szempontból teljesen ismeretlenek a délmagyarországi szerbek, tudtommal a kérdésnek nincs is irodalma. Pedig a kölcsönhatások megállapításához okvetlenül szükségesek az erre vonatkozó kutatások eredményei. Tudjuk, a magyarság is és a szerbség is zárt

népi közösségekben élt és él — pl. házasság a két nép fiataljai között
színe nincs is — de a népzenei kölcsönhatások létezése valószínű,
legalább is: nem lehetetlen. Kiderítése az alföldi népzene kutatás
feladata.

Fontos teendő, szintén az átvételek, kapcsolatok fölfedése szem-
pontjából, az alföldi cigányok zenéjének kutatása is. A vizsgálódá-
sok, amint ismeretes, már megindultak, folytatásuk okvetlenül szük-
séges.

Kérdés: az Alföld melyik részén kutassunk, hol vannak „fehér
folók”? Ilyen hely egyre kevesebb akad, területünkön ma már alig
ismerünk olyan falut, ahol ne gyűjtöttek volna még népzeneét. De
egyébként is, ez a szempont nem lehet irányító. Láttuk, hogy a kutá-
s új vezérlő elgondolásai lehetővé teszik a zeneileg legismertebb
legjobban átkutató faluban is az eredményes munkáikodást. Mégis
legajánlatosabb Békés, Bihar és Szabolcs vármegyék apróbb közsé-
geinek fölkeresése.

* * *

Minden népzenei vizsgálódás végső célja: feleletet kapni a
magyarság és a népkultúra néhány alapvető kérdésére.

Peter László, dézett könyvében, rámutatva a népraiztudomány
korszerű feladataira, ilyentermészetű kérdéseket fejteget. A nép-
kultúrában megkülönböztet *alkalmi*, a paraszthelyezéshöz kötött,
magasabb társadalmi formák közé társadalmi reakció vádjá nélkül
nem vihető; és *alkalmi*, évezredes történelmi-társadalmi viszonyokon
át öröknek tetsző, sajátosan magyar elemeket. A modern hungaroló-
giának feladata, hogy az alkalmi vonások határozott mellőzésével
ezekre az alkalmi vonásokra mutasson rá, felelve a még mindig meg-
válaszolatlan „mi a magyar?” kérdésre.

Zenei értelmezésben ez azt jelenti, hogy pl. a pentatonia való-
ban a „magyar lélek ősi, ösztönös kifejezőmódja, mint eddigi
tapasztalatai alapján Kodály véli, vagy pedig alkalmi, a primitív társa-
dalmi és kulturális helyzetből meghatározott zenei fejlődési periódus.
Köztudomású, amint erre Kodály az új stílus ismerésénél rámu-
tat, hogy az „új dallamstílus szerves folytatása a réginek“, azaz
a régi, hagyományos izlés mentén való újjászületés. Eddig ez így
volt: ma azonban éppen azt látjuk hogy a pentaton izlés pusztuló-
ban van, és a falura került „magyar nóta“, operett- és jazz-termékek
népvel hasonlításában lassan megszűnik eddigi szerepe. Vargyas Áj
zenei életének vizsgálataiban még ugyan arról számol be, hogy ösz-
tönösen uralkodó izlés és válogató-hasonító norma a pentatonia; ez
ez azonban 1940-ben egy zárt kis települést jellemzett. A mai magyar
zenefolklor kutatásai fogják bebonyolítani, hogy a pentaton a sok
külső hatás ellenére is a magyar lélek alkalmi vonásának bizonyul-e,
tehát a régiek mentén újabb stílust hoz-e létre; vagy eddigi másfél-
ezer éves történelmi-társadalmi helyzetünkhöz szorosan tartozó alkalmi
vonásnak mutatkozik. Azaz: népzeneének eddigi sajátos jegyeinek tel-
jes pusztulása mellett népünk zenei élete az eddigiektől eltérő, egé-
szen új ismertető jegyeket visel majd magán.

* * *

A megvalósítást pedig, helyesebben a megvalósítás kezdeményezését, az Alföldi Tudományos Intézettől várjuk. Főképpen a szervezésben. Tudott dolog az igazán korszerű népzenei kutatásról, hogy megkívánja, illetőleg: előnyösnek tartja, a csoportos gyűjtést. E szerint zenésznek, nyelvésznek, történésznek, szociografusnak, stb. együttesen kell dolgozni. Mostanáig az anyagiak akadályozták ennek a terveknek megvalósulását, de az Intézet — szerencsés helyzete miatt — különösebb anyagi erőfeszítések nélkül is meg tudná valósítani a gondolatot, meg tudná szervezni ezeket a kutató csoportokat. Szeghy Endrétől e tekintetben is sokat várunk: Szeghy — egy népdalgyűjő élet gazdag tapasztalatai alapján — nemcsak jó szervezője, de kitűnő irányítója, szellemi vezetője is lehetne ennek a kis — akár egyetlen — hallgatókból álló — munkaközösségnek. Ez a természetesen a szükséges alapismeretekkel rendelkező, csoport az alföldi népzene-kutatás problémáinak — eredményeinek és feladatainak — áttanulmányozása után már munkához is láthatna. A tudósnévelés szempontjából is jelentős lenne ez a próbálkozás: a fiatalokat bevezetné a tudományos vizsgálódásokba. A további kutatások számára azonban az sem közömbös, hogy az Intézetnek fonográfja is van. Ennek felhasználása nélkül komoly kutatás és komoly kutatási eredmény elérése nem lehetséges, a fonográfot tehát a kutatók rendelkezésére kell bocsátani. De az Alföldön esetleg megindítandó hanglemezfelvételek megszervezése is az Intézet feladata lenne. Az első tudományos értékű felvételeket annak idején az Országos Magyar Történelmi Múzeum Néprajzi Tára és a Magyar Tudományos Akadémia néprajzi bizottsága kezdte Dunántúlon. Elvárnánk a mi Intézetünkötől is egy ilyen akció megindítását. Végül pedig kívánatos lenne, hogy az Intézet népzenei adattárát létesítsen. Megvalósítása érdekében érintkezésbe kell lépni a kutatókkal, s meg kell tőlük szerezn az általuk lejegyzett népdalok másolatait, hogy az eddig még kéziratban lévő és olyan nehezen publikálható alföldi gyűjtések anyaga is tanulmányozható legyen.

Tökéletesen tisztában vagyok azonban azzal, hogy a népzenei feladatok megvalósítását nagymértékben akadályozza az anyagiak hiánya. De ez a nehézség — ha nem is mindig — jó szerencséével, tervszerű munkával stb. leküzdhető lesz, ha igazán akarunk dolgozni.

* * *

Szándékosan hagytam utoljára talán a legfontosabb feladatot: a Tudományos Akadémia tulajdonában lévő dallamok katasztálásának megsürgetését. Ezzel a kérdéssel ugyan 1929 óta napjainkig annyi írás és jószándékú hozzászólás foglalkozott — remélve, hogy a gyűjtemény „rövidesen kiadásra kerül“, — mindmáig, sajnos, eredménytelenül; példájukon okulva, joggal nem gondolom, hogy az Akadémia az alföldi népzene-kutatók szerény kívánságára nagyot lendítene a publikálás ügyén. Pedig amíg ez a gyűjtemény nincs kutatók kezében, addig minden eredmény egy kissé önámítás is, de ha meglenne, akkor megszülethetnének a nagy elemző és összehasonlító stb. tanulmányok, szóval a népzene-tudomány klasszikus korszaka elkövetkezhetnék.

Ökrös László

Fontosabb irodalom. Bartók Béla: *A magyar népdal.* Bp. 1924.; *Miért és hogyan gyűjtünk népzene-t.* Bp. 1936.; *Cigányzene? Magyar zene?* Ethnographia. 1931. XLII. k. 49—62. 1. Bartók János: *Magyar népzene hanglemezek.* Magyar Dal 1942. XLVII. k. 7—8. sz. Bálint Sándor: *A néprajzi kutatás délvideki feladatai.* Délvidéki Szemle. 1942. I. évf. 3. sz.; *A szegedvidéki néprajzi kutatás eredményei és feladatai.* Hajnalodik. 1944. jan. Csenki Imre—Csenki Sándor: *Népdalgyűjtés a magyarországi cigányok között.* Kodály Zoltán-Emlékkönyv. Szerk.: Gunda Béla. Bp. 1943. 343—362. 1. Dincser Oszkár: *Cigányhangsor.* Etn. 1937. XLVIII. k. 468. 1.; *A változat a magyar népzenei kutatásban.* Kodály-Emlékkönyv. 128—138. 1. Ébner Sándor: *A tiszapolgári csapásolás.* Néünk és Nyelvünk. 1932. ápr.—jún. IV. évf. 4—6. füz. 77—81. 1. Járdányi Pál: *Vargyas Lajos: Aj falu zenei élete.* Magyar Zenei Szemle. 1942. II. évf. 4. sz. 125—127. 1.; *A magyar népdalgyűjtés új feladatai.* Kodály-Emlékkönyv 111—113. 1. Kerényi György: *Három népzenei dolgozat.* Énekszó 1943. dec. 1944. jan. XI. évf. 3. sz. 41—43. 1. Kodály Zoltán: *A magyar népzene.* Bp. 1943. Lajtha László—Gönyey Sándor: *Tánc.* A Magyarság Néprajza. IV. k. Bp. é. n. Lajtha László: *Újra megtalált magyar népdaltípus.* Kodály-Emlékkönyv.; *Az 1930. évi népzenei gyűjtések.* Etn. 1931. 62—75. 1. Major J. Gyula: *A délszlávság népénekeiről és népzenejéről.* Etn. 1912. XVII. k. 170—175. 1. Manga János: *Zenei élet.* Megj.: Fél Edit: Kocs 1936-ban (néprajzi monográfia). Bp. 1941. Tanya, falu, mezőváros I. 118—129. 1.; *Ünnepi szokások.* Bp. 1942. Marót Károly: *Idios en koinoi.* Egyetemes Philologiai Közlöny. 1940: 224—235. 1. Ortutay Gyula: *Kálmány Lajos és a modern néprajzi gyűjtés.* Szellem és Élet. IV. évf. Kolozsvár. 1941.: *Szegedi Kis Kalendárium 1935.* Néünk és Nyelvünk. 1935. VII. évf. 4—6. füz. 142—143. 1.; *Magyar népismeret.* Magyar Szemle Kincsestár. 9. sz. Bp. 1937.; *A mai magyar belső vándorlás és a néprajzi kutatás* (Két előadás). Bp. 1947. 43—83. 1.; *Jelentés az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény munkadatairól.* A Pázmány Péter Tudományegyetem Magyarságtudományi Intézetének működése az 1940/41. tanévben. Bp. 1941. 19—25. 1.; *Fedics Mihály mesél.* Új Magyar Népköltési Gyűjtemény I. Bp. 1940. Péter László: *A népkultúra jövője.* Szeged, 1947. (kéziratban). Seprődi János: *Magyar Népköltési Gyűjtemény VI.* Erdélyi Múzeum. 1906. I. k. 150—166. 1.; *Két újabb Népköltési Gyűjtemény.* Erdélyi Múzeum. 1907. II. k. 56—58. 1. Szabolcsi Bence: *Tinódi zenéje.* Zenei Szemle. 1929. I. 46. 1. Szeghy Endre: *Amit elvégeztünk, s ami még hátra van* (Alföldi népzene-gyűjtés). Az Alföldi Tudományos Intézet Évkönyve I. 1944—45. Szerk.: Bartucz Lajos. Szeged, 1946. 72—79. 1. Tóth István: *Az Alföld néprajzi kutatásának feladatai.* Az Alföldi Tudományos Intézet Évkönyve I. 1—35. 1. Vargyas Lajos: *Aj falu zenei élete.* Tanya, falu, mezőváros II. Bp. 1942.